

van Steenbergem vestigde het jonge paar zich op nr. 9 naast broer Pouwel in nr. 7. Hendrik Westenbrink, het oudste kind uit het eerste huwelijk, volgde zijn vader op en kwam hier met Aurelia van Idsinga te wonen. Na de dood van Aurelia werd de boerderij in 1804 gekocht door Jan Coenders van Idsinga. Zijn achter-achterneef Albert W.A.F. van Idsinga is korte tijd mede-eigenaar geweest en heeft hier omstreeks 1811 ingewoond bij Egbert Brouwer uit de Wijk.

Om de ingewikkelde relatie tussen de families Datema-Westenbrink-van Idsinga goed te begrijpen volgt hier een beknopt overzicht⁴:

- I Jacob Datema & Aaltien Coops, dochter van Jan Coops en Wemeltje Meseroy overleden in 1739
Zij woonden op de westelijke boerderij, nr. 7
- II.1 Pouwel Datema & Aeltje Jantje Barcman
Hij vestigde zich op de ouderlijke boerderij, nr. 7.
- II.2 Annechien Datema & Albert Westenbrink
Zij kwamen op de boerderij nr. 9 naast vader Jacob Datema. Annechien is jong overleden.
Albert hertrouwde in 1748 met Froukje Franken, weduwe van Oosterwolde. Hij overleed in mei 1777 in Roderwolde.
- III.1 Hendrik Westenbrink & Johanna Aurelia van Idsinga
Hendrik werd gedoopt op 4 maart 1721- overleden begin november 1786 in Roderwolde.
Zij gingen op 25 januari 1755 te Groningen in ondertrouw. Zij woonden op nr. 9.
- III.2 Aeltien Westenbrink & Jacob Borgers
gedoopt op 27 mei 1723
Zij kregen een zoon die Albert Westenbrink (Borgers) werd genoemd, hetgeen vaak tot naamsverwarring heeft leid.
- III.3 Annigjen, gedoopt 13 januari 1726
- IV Albert Adolf Westenbrink, geboren in 1770, voorzover bekend de enige zoon uit dit huwelijk. Hij kocht in 1796 het huis nr. 7 maar woonde zelf op nr. 9

De aanleg van de Onlandse Dijk

In 1786 werd bij het Rode Hert in Roderwolde, de herberg van Jacob Datema (een achterneef van de hierboven genoemde Jacob Datema van Sandebuurt) een Rogt (getuigenverhoor) gehouden, aangevraagd door Aurelia van Westenbrink. Zij had op de Goorsprake in Roden een klacht ingediend tegen haar broer Jan Coenders van Idsinga, omdat hij haar bij de eventuele verkoop van een stuk land het erbij horende recht van uitweg over het aangrenzende Oosterland verbood. De oorsprong van dit conflict dateerde al uit 1771 toen Jan Roelfs en Hendrik Westenbrink elkaar in de haren vlogen over het al dan niet goedgekeurde recht van

Beerens, meijer van Cornet ten Oever. In een volgend artikel zal meer aandacht worden besteed aan de bewoning van Sandebuurt aan het begin van de 18^e eeuw.

⁴ Veel gegevens over data van overlijden e.d. zijn te vinden in het Diaconieregister van de Ned. Herv. Gemeente van Roderwolde 1754-1811, D.A., toegangsnr. 0392, inv.nr. 141.

overpad van de Dressen over het Oosterland. De Dressen was een klein perceeltje van ca. 3 grazen, gelegen in een veel groter stuk land, waarvan oorspronkelijk Jacob Datema de eigenaar was en dat door vererving in handen was gekomen van Hendrik en Aurelia Westenbrink⁵. Het aan de zuidkant grenzende Oosterland hoorde toe aan Jan Roelfs uit de Hoek (de boerderij waar de familie Boer vele jaren heeft gewoond). In een notitie in één van de documenten wordt opgemerkt dat er al direct na de verkoop aan van Idsinga “disputen op foor gevallen zijn” tussen de belanghebbenden. De getuigen verklaarden dat men vóór de aanleg van de Onlandse Dijk verschillende mogelijkheden had om het hooi af te voeren: langs de boerderij van Roelfs, of met bootjes naar het noorden over de Matsloot, maar ook wel over de Onlandse Wijk via de Overvaart⁶ naar de Roderwolderdijk. Kortom, men koos de makkelijkste oplossing, afhankelijk van de actuele situatie en de weersgesteldheid. Geert Bouwes, de vorige bewoner van Roelfs’ plaats, vertelde dat omstreeks 1718 en 1719, toen er een zeer hoge watervloed was in Roderwolde en omstreken, hij en zijn vader bij Jacob Datema werkten. Wegens zijn hoge leeftijd (70 jaar) kon hij zich helaas niet alle details meer herinneren. Wel wist hij nog te vertellen dat Westenbrink voor zijn recht van overpad aan Roelfs “crammen en ijserwerk hebbende gestuurt om het hek te sluiten en verklaart er nogh bij als door Nienoorts lant na de Overvaart menden, dan een broot of 1 stuver van moesten geven, als er door wilden also de onlants dijk doen niet kunde gebruikt worden” (want die was toen nog niet aangelegd).

Het Rode Hert, foto genomen kort voor de afbraak van de oude schuur. Deze schuur stond hier al ten tijde van de vergaderingen over de aanleg van de Onlandse Dijk.

Omstreeks 1770, het precieze jaartal is onbekend, staken enige eigenaren met bezittingen in het Onland de koppen bij elkaar om te overleggen over de aanleg van een nieuwe dijk. Ze kwamen bijéén in het Rode Hert om te onderzoeken op welke “bequame wijze” men een geschikte uitweg voor hun landen zou kunnen vinden. Alle belanghebbenden waren aanwezig, behalve Albert Westenbrink van Sandebuur. Hij weigerde “ronduyt iets tot het maken van de dijk ent leggen van een brugge te willen contribuieren.” Tijdens de vergadering besloot de aanwezige schulte om naar Sandebuur te gaan en te proberen Westenbrink alsnog over de streep te trekken. Maar Albert hield voet bij stuk “zeggende nooyt of in eeuwigheid uyt zijn onland deeze dijk te willen passeeren.” Albert Westenbrink besepte niet dat door zijn “nooit of

⁵ Kadastrale Atlas Drenthe, 1832, Roden, sectie B, het Oosterland is nr. 225, de Dressen is nr. 265.

⁶ De Overvaart is de naam van een perceeltje ten westen van de Roderwolderdijk, waar nu de hoospanningsmast nr. 11 staat. Tot het einde van de 18^e eeuw zetten de bewoners hier tegen vergoeding mensen over het Peizerdiep. Het huis werd de Vlint genoemd.

te nimmer” zijn schoondochter Aurelia enkele jaren later in aanvaring zou komen met haar broer Jan Coenders van Idsinga.

De Onlandse Dijk werd overigens ook zonder de medewerking van Westenbrink wel aangelegd. De totale lengte bedroeg 6 à 700 roeden en werd met ”grote moeyte en kosten in de tegenwoordige staat gebracht.” Men kwam overeen om de kosten voor het onderhoud van de dijk en van de brug tussen de Roderwolder Dijk en de Onlandse Dijk gezamenlijk te dragen in verhouding met het aangrenzend bezit. De Onlandse Dijk werd aangelegd daar waar de meeste percelen van oudsher al hun uitweg hadden.

De Onlandse Dijk vóór de herinrichting van de Onlanden. (foto Wim van Boekel)

Ruzie in de familie

Hendrik Westenbrink verkocht het land in kwestie in 1780 voor 1100 gulden aan Jan Coenders van Idsinga. Ook al had Albert Westenbrink toendertijd pertinent geweigerd om mee te betalen aan het onderhoud van de Onlandse Dijk, toch mocht van Idsinga zonder enig beletsel zijn hooi afvoeren over de Dijk, mits hij de brug onderhield evenals de batten over de Onlandse Wijk. Naar het zuiden toe over het Oosterland van Roelfs was al eerder de uitweg tegen een kleine vergoeding toegestaan. De situatie veranderde drastisch toen van Idsinga het perceel van 27 grazen inclusief de Dressen in 1786 terugverkocht aan Westenbrink. Hij was ondertussen ook eigenaar geworden van het Oosterland en probeerde zijn zuster in zo'n positie te dwingen dat zij haar land in de toekomst alleen aan hem zou kunnen verkopen. Op 30 maart 1786 vergaderden de eigenaren van grond in het Onland in de herberg van Jacob Datema om opnieuw over de kwestie tussen broer en zuster te spreken. Aurelia was sinds korte tijd weduwe en behartigde de zaken van haar overleden man. De aanwezigen gaven haar het recht om van de Onlandse Dijk gebruik te maken, mits zij een brugje aan de westzijde, grenzend aan de Dressen, zou onderhouden. Van Idsinga was de enige op deze vergadering die haar dit recht betwistte. De andere aanwezigen vroegen zich af wat daar nu werkelijk speelde. Jan Datema, de buurman van Aurelia, verklaarde dat "als Aurelia 't lant in eigendom selfs hielt, 't dan goet waar, maar als 't bij stuckjes verkoft wierde, de Captain 't niet wilde lijde." Een ander wist zich te herinneren dat van Idsinga had gezegd dat wanneer Aurelia "het lant an dees en geene verkofte, haar niet over de batten wilde hebben." Op deze manier had

Westenbrinks land geen uitweg naar het noorden noch naar het zuiden en daalde de waarde aanzienlijk.

Op 5 april 1786 werd in Roden de Noordenveldse Goorsprake gehouden, waar Aurelia de klacht indiende tegen haar broer "ter oorzaak na minnelijke en geregelijke instantien verweigerde den uitweg van klagersche 27 gr." Van Idsinga bood haar aan de uitweg te gebruiken zolang zij het land zelf in eigendom behield, maar verbood haar dit recht met het land te verkopen. Aurelia nam hier geen genoegen mee en brengt haar klacht voor de Etstoel. Voordien werden alle getuigen van beide partijen gehoord op het Rogt in Roderwolde op 1 mei en het Contra-rogt op 26 mei ten huize van schulte Aling in Roden. De zaak kwam voor tijdens de Lotting gehouden op 13 juni 1786 te Assen. De uitspraak werd op 29 juli door schulte Aling aan Jan Coenders van Idsinga overhandigd op de Waalborg te Roderwolde: "Ingevolge vorenstaande commissie en autorisatie hebben wij onderschreven de respectieve parthijen voor ons doen compareren, welke ten onzen overstaan met elkanderen zijn geaccordeert dat de gerequireerde (d.i. Jan Coenders, red.) aan impetrante (d.i. Aurelia, red.) zal opschieten (lossen) de penningen tot aflosing van hare en hare's kindsschulden. Benodigd, na drie of drie een vierde, 3 ¼ procent, en impetrante daarvoor een obligatie informen na landregte met stok en zegel bevestigd aan gerequireerde passeren, onverkort een ieder zijn praetense regt. Assen, 30 juni 1786."

Het is merkwaardig dat over de zaak zelf geen woord terugkomt in het vonnis. Mogelijk was dit al onderling tussen broer en zuster geregeld. Blijkbaar moest er ook nog een oude familiekwestie over de betaling van haar kindsdeel worden rechtgezet.

Sandebuurt 9, het huis waar Aurelia van Idsinga en Hendrik Westenbrink woonden. Het huis brandde in 1956 tot de grond toe af. (zie De Van Zantens van Sandebuurt, in: de Clockeslagh van mei 2012).

Het mysterie van de dikke deur

In het eerder genoemde artikel was beloofd om het mysterie van "de dikke deur" in boerderij nr. 9 op te helderen. Van de heer A. Stachouwer ontving ik enkele jaren geleden het volgende verhaal:

"Aan het einde van de 18^e eeuw was de enige hoop voor het voortbestaan van de Nederlandse Stachouwers gevestigd op Coppen Lambert Stachouwer (1726-1802). Coppen Lambert heeft het in zijn leven niet gemakkelijk gehad, een dieptepunt was zonder twijfel zijn ongelukkig verblijf op een boerderij te Sandebuurt. Coppen was daar gevangen gezet door zijn halfzuster

en zwager (uit Groningen, red.), zijn vermogen werd onder hun beheer gesteld. Nadat het hem in juli 1783 was gelukt te ontsnappen naar de Groninger Ommelanden werd Coppen door soldaten en huurlingen achtervolgd tot aan de poorten van de stad Dokkum waarheen hij met zijn vrouw een toevlucht had gezocht. Van daaruit moest hij zijn persoonlijke en financiële vrijheid bevechten. Gekerkerd voor twee jaren op de hier afgebeelde boerderij heeft Coppen waarschijnlijk niet ten volle van de, nu nog steeds, prachtige omgeving van Sandebuurt kunnen genieten.”

We kunnen ons nu nauwelijks voorstellen dat op dat vredige 18^e eeuwse Sandebuurt zulke drama's hebben plaatsgevonden. Waarom Coppen L. Stachouwer bij Hendrik Westenbrink in gevangenschap werd gehouden zal nog verder worden onderzocht. Mogelijk was dit het gevolg van een gerechtelijk vonnis naar aanleiding van een proces voor de krijgsraad van het garnizoen te Groningen. Opvallend is ook dat een andere illustere inwoner van Roderwolde, professor Jacobus de Rhoer⁷, een rol heeft gespeeld in het leven van de gevangene: hij trad als getuige op tijdens zijn proces en gaf een ontlastende verklaring aangaande Coppens gezondheid.

⁷ *Drentse Volksalmanak* 1838, blz. 4. Prof. De Rhoer was sinds 1780 eigenaar van het huis Mensinga, gelegen aan het eind van de Diaconielaan te Roderwolde.